

DZIEWIĘDZIESIĄTA ROCZNICA URODZIN PROFESORA LECHA WOJTCZAKA

Fot. 1. Profesor Lech Wojtczak na zboczach wulkanu Pico del Teide na wyspie Teneryfa (Wyspy Kanaryjskie) w listopadzie 2015 r. (fot. Maria Zalińska).

Niniejszy zeszyt Postępów Biochemii powstał z inspiracji okrągłą rocznicą urodzin profesora Lecha Wojtczaka, ojca polskiej bioenergetyki. Nie każdy lubi chwalić się wiekiem, więc z ostrożności przenieśmy się do roku 1950, kiedy na serio rozpoczęła się droga naukowa młodego magistra biologii, Lecha Wojtczaka.

Nie wiemy, czy i ta, sześćdziesiąta szósta rocznica może być przywołana w tym miejscu, więc z ostrożności i solidarności powiedzmy, że jeden z niżej podpisanych od 45 lat ma zaszczyt współpracować z profesorem, najpierw jako doktorant, potem adiunkt, docent ... a na koniec jako prezes Polskiej Akademii Nauk. Współpracowaliśmy też w czasach, kiedy Lech Wojtczak był przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Nenckiego, a ja (Jerzy Duszyński) byłem wtedy sekretarzem Rady. Współpracowaliśmy również za czasów Solidarności; słynna jest fotografia profesora Wojtczaka z opaską Solidarności na ramieniu przy bramie Instytutu Nenckiego w czasie jednego ze strajków.

Inni sygnatariusze tego wstępu też wiele zawdzięczają profesorowi Wojtczakowi. Adam Szewczyk rozpoczął pracę w Nenckim w 1984 roku i jest duchowym uczniem profesora. Skądinąd jest to prawdziwy fenomen, że osoba, która od lat stroniła od kierowniczych stanowisk i koncentrowała się wyłącznie na pracy naukowej, wychowała trzech ostatnich dyrektorów Instytutu: Macieja Nałęcza, Jerzego Duszyńskiego i Ada-

ma Szewczyka. No ale cóż, nikt nie jest idealny i każdemu zdarzają się błędy wychowawcze.

Czasy, w których początkowo przypadło działać Lechowi Wojtczakowi, były pionierskie. Zniszczenia wojenne, monstrualne kłopoty z aparaturą i odczytnikami są trudne do wyobrażenia dziś. Ale i później, w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych ubiegłego wieku, wielkim wydarzeniem, na skalę Instytutu, było pojawienie się ultrawirówki (Beckman Spinco), czy dwuwiązkowego spektrofotometru (Aminco Chance). Tego typu sprzęty badawcze pojawiały się w Instytucie w odstępach dobrych kilku lat i były prawdziwym skarbem i dumą. Ale chyba najlepiej ilustrujące odmienność tych czasów od dzisiejszych realiów jest wydarzenie z 1985 roku. W tym roku profesor Lech Wojtczak i ówczesny docent Jerzy Duszyński, wielce przejęci, kupili razem do pracowni pierwszy komputer. Był to Commodore 64 (sic!). Było to urządzenie bez twardego dysku. Program redakcyjny WordPerfect wprowadzany był za każdym razem z dyskietki

(jeszcze tej dużej, o średnicy 5,25 cala). Nie było wtedy jeszcze dostępnych drukarek, więc jako drukarka służyła elektryczna maszyna do pisania. Tak zaczęła się u nas era digitalna. A wieczorami niektórzy z nas grali na Commodore w skoki narciarskie. Można więc śmiało powiedzieć, że środowisko profesora Wojtczaka było pionierskie, zarówno wdrażając to co dobre, jak i to co „rozrywkowe”, jeśli chodzi o komputeryzację.

Przykro się robi, gdy pomyślimy, że to profesor Wojtczak jest odpowiedzialny za to, że jako wyraz sympatii, serdeczny koleżeński uścisk został zastąpiony przez „lajka” w serwisie społecznościowym Facebook.

Osoba profesora Wojtczaka przyciągała nie tylko adeptów nauki, ale też dojrzałych naukowców, widzących szanse swojego dalszego rozwoju u boku takiego mistrza. Była też gwarancją ciekawej i owocnej współpracy dla wielu słynnych biochemików z zagranicy. O wielkich zasługach naukowych profesora trudno pisać w tym krótkim wstępie. Jest on autorem lub współautorem dwustu prac naukowych. Przywołajmy poniżej kilka wybranych prac, które jedynie sygnalizują imponujący dorobek profesora Wojtczaka.

1. Chmurzyńska W, Wojtczak L (1959) Interaction between thiourea and insect polyphenyloxidase. *Nature* 184: 1941-1942

2. Wojtczak L, Wojtczak AB (1960) Uncoupling of oxidative phosphorylation and inhibition of ATP-P_i exchange by a substance from insect mitochondria. *Biochim Biophys Acta* 39: 277-286
3. Wojtczak L, Bogucka K, Sarzała MG, Załuska H (1969) Effect of fatty acids on energy metabolism and the transport of adenine nucleotides in mitochondria and other cellular structures. *Mitochondria, Structure and Functions* (L. Ernster & Z. Drahota eds) Academic Press, New York: 79-92
4. Wojtczak L, Nałęcz M (1979) Surface charge of biological membranes as possible regulator of membrane-bound enzymes. *Eur J Biochem* 94: 99-107
5. Tager JM, Wanders RJA, Groen AK, Kunz W, Bohnensack R, Küster U, Letko G, Böhme G, Duszyński J, Wojtczak L (1983) Control of mitochondrial respiration. *FEBS Lett* 151: 1-9
6. Wojtczak L, Żółkiewska A, Duszyński J (1986) Energy storage capacity of the mitochondrial protonmotive force. *Biochem Biophys Acta* 851: 313-321
7. Wojtczak L, Więckowski MR, Schönfeld P (1998) Protonophoric activity of fatty acid analogs and derivatives in the inner mitochondrial membrane: A further argument for the fatty-acid cycling model. *Arch Biochem Biophys* 357: 76-84
8. Szewczyk A, Wojtczak L (2002) Mitochondria as a pharmacological target. *Pharmacol Rev* 54: 101-127
9. Dymkowska D, Szczepanowska J, Więckowski MR, Wojtczak L. (2006) Short-term and long term effects of fatty acids in rat hepatoma AS-30D cells: The way to apoptosis. *Biochim Biophys Acta (Molec Cell Res)* 1763: 152-163

**Drogi Jubilacie,
wszystkiego najlepszego, dziękujemy Ci z całego serca.**

Redaktorzy numeru specjalnego:

Jerzy Duszyński, Joanna Szczepanowska, Adam Szewczyk, Krzysztof Zabłocki

Instytut Biologii Doświadczalnej PAN im. Marcelego Nenckiego w Warszawie